

Тамара Марценюк

ЗАЛУЧЕННЯ ЖІНОК ДО ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Після повномасштабного російського вторгнення питання доступу жінок до військової освіти стає ще більш актуальним і потребує нагального вирішення. У статті презентовано соціологічну частину результатів дослідження доступу жінок до військової освіти в Україні, виконаного в межах проекту НАКО «Просування гендерної рівності в ЗСУ». Розглянуто успіхи і виклики забезпечення гендерної рівності стосовно сфери освіти загалом і військової освіти зокрема. Вивчено громадську думку українського суспільства про те, що жінкам мають бути надані рівні можливості із чоловіками здобувати військову освіту.

Ключові слова: військова освіта, гендерна рівність, жінки, Україна, громадська думка.

Демократичне суспільство повинно надавати жінкам і чоловікам рівні можливості брати участь у всіх сферах життя, зокрема у здобутті освіти та в залученні до військової сфери держави. Україна визначила забезпечення гендерної рівності як важливий елемент подальшого розвитку та як один із пріоритетів державної політики (Жуковська та ін., 2020; Центр Разумкова, 2016). Конституція України (1996, 28 червня) та закони України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005, 8 вересня) і «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» (2012, 6 вересня) гарантують дотримання принципу недискримінації за ознакою статі в різноманітних сферах суспільного життя. У цій статті розглянуто перетин таких двох сфер, як освіта і військова сфера. Принцип гендерної рівності поступово забезпечується і в доступі жінок до військової освіти.

Влітку – восени 2015 року було проведено соціологічне дослідження «“Невидимий батальйон”: участь жінок у військових діях в АТО» (Марценюк та ін., 2015). У результаті було виявлено, що Збройним силам України притаманна вертикальна і горизонтальна гендерна сегрегація. Вертикальна сегрегація означає нерівність між чоловіками й жінками щодо посад на кар’єрній драбині. Горизонтальна сегрегація – це теж один із механізмів гендерної нерівності, який передбачає існування так званих типових «чоловічих» і «жіночих» сфер у суспільстві (Марценюк, 2017, с. 55–58). Очевидно, що подібні явища можна очікувати і у сфері військової освіти.

Після повномасштабного російського вторгнення в Україну (24 лютого 2022 року) жінки нарівні з чоловіками виявили бажання захищати країну. Чисельність жінок у ЗСУ за останні

місяці російсько-української війни зростає, що свідчить про збільшення інтересу жінок до сектору безпеки і оборони (Невидимий батальйон 5.0, 2023). Отже, питання доступу жінок до військової освіти стає ще більш актуальним і потребує нагального вирішення.

Мета цієї статті – з’ясувати успішні та проблемні аспекти залучення жінок до вищих військових навчальних закладів і військових ліцеїв в Україні. Дослідження «Доступ жінок до військової освіти в Україні» (2022), частину результатів якого представлено в цій статті, виконано в межах проекту НАКО «Просування гендерної рівності в ЗСУ».

Забезпечення гендерної рівності у сфері освіти

Проголошення гендерної рівності цінністю передбачає досягнення рівного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, ліквідації гендерної дискримінації, застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права (Жуковська та ін., 2020; Марценюк, 2021с; Центр Разумкова, 2016).

Ці ідеї варто втілювати на практиці шляхом розбудови сталого інституційного забезпечення гендерної рівності; паритетного залучення жінок і чоловіків до різних сфер суспільного життя – сім’ї, політики, безпеки і оборони тощо; урахування потреб різних категорій населення (жінок і чоловіків різного віку, сімейного стану, регіону походження, стану здоров’я, сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, релігійних

переконань тощо); протидії гендерним стереотипам і гендерному насильству; поширення просвітницької діяльності та культури гендерної рівності тощо (Левченко, 2018; Марценюк, 2021с).

Освіта є важливим інститутом, який залучений до процесу запровадження гендерної рівності. Доступ жінок і чоловіків до різних рівнів і форм освіти, грамотність незалежно від статі, можливість користуватися освітніми інноваціями і вчитися в безпечному середовищі – ці та інші ознаки рівних прав і можливостей проголошуються демократичною міжнародною спільнотою як важливі для досягнення.

Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018–2023 роки передбачає такі 6 основних цілей (УГСПЛ, 2018; European Commission, 2020):

- 1) боротьба з гендерними стереотипами та гендерною дискримінацією;
- 2) запобігання та боротьба з насильством щодо жінок;
- 3) гарантування рівного доступу жінок до правосуддя;
- 4) досягнення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті політичних та громадських рішень;
- 5) реалізація стратегії досягнення гендерної рівності в політиці та усіх заходах;
- 6) захист прав мігранток, біженок, жінок і дівчат, які шукають притулку.

Рада Європи рекомендує переглянути всі аспекти освітніх систем для того, щоб вони сприяли гендерній рівності (European Commission, 2020). Гендерна освіта – це необхідна частина освітніх програм на всіх рівнях системи освіти, що дає можливість дівчатам і хлопцям, жінкам і чоловікам зрозуміти, як конструкції маскуліностей і фемінностей, а також моделі розподілу соціальних ролей (формовані нашими суспільствами) впливають на їхні життя, стосунки, життєвий вибір, розвиток їхніх кар'єр тощо (Бабак та ін., 2021, с. 33).

З одного боку, порівняно з іншими країнами світу Україна демонструє доволі високі показники щодо подолання гендерного розриву в освіті. Зокрема, згідно з даними Звіту з глобального гендерного розриву за 2021 рік (World Economic Forum, 2021, р. 381), наша держава посіла 25 місце (із значенням 0,998, що майже наближається до 1 – гендерної рівності). Для України характерна майже 100 % грамотність жінок і чоловіків, а також станом на 2021 рік доволі високим і збалансованим був рівень залученості жінок і чоловіків до різних рівнів освіти загалом. З іншого боку, у Державній стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків до 2030 року (Урядовий портал, 2021) зазначено

про такі проблеми в освіті, як доступ до освіти різних груп жінок і чоловіків (як-от із сільської місцевості, з інвалідністю тощо), недостатнє врахування гендерних аспектів при формуванні освітньої політики, низький рівень гендерної чутливості освітян, відсутність комплексної системи гендерної освіти та спеціальних програм для підготовки фахівців з гендерних питань тощо.

Загалом сфера освіти характеризується такими **ознаками гендерної нерівності**, як вертикальна (що вищий статус і престиж, то менше жінок) і горизонтальна (поділ на так звані традиційно «жіночі» та «чоловічі» напрями освіти) гендерна сегрегація (Марценюк, 2017); гендерний розрив в оплаті праці тих, хто працює в цій сфері; поширені гендерні стереотипи, наприклад, щодо того, де варто вчитися дівчатам і хлопцям тощо (Плахотнік, 2017); випадки гендерного насильства, зокрема сексуальних домагань (Кімел, 2003).

Однак за останні роки в Україні чимало зроблено для того, аби протидіяти гендерній нерівності в освіті та поширювати кращі практики забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків. Спільнота відповідального вчителювання «EdCamp»¹ організовує зустрічі та події на тему протидії дискримінації і забезпечення гендерної рівності. У Харкові ГО «Крона» реалізовувала гендерний освітній експеримент (Heinrich Böll Stiftung Київ, 2017). Рух солідарності за гендерну рівність HeForShe від «ООН Жінки» започаткував студентський проєкт із протидіями стереотипам і дискримінації – HeForShe University Tour (ООН, 2021). Це лишень кілька прикладів успішних практик з поширення цінностей гендерної рівності в освіті.

Україна підтвердила взяті на себе зобов'язання у сфері гендерної рівності, приєднавшись до Глобального партнерства з утвердження гендерної рівності – «Партнерства Біарріц» – ініціативи країн «Великої сімки» за участі «ООН Жінки» та розробивши План заходів з реалізації зобов'язань Уряду України, взятих у межах цієї міжнародної ініціативи. Зобов'язання України в межах «Партнерства Біарріц» – наскрізна інтеграція гендерного компонента в освітній процес (Урядовий портал, 2020).

Окрім того, задля розуміння ситуації із забезпеченням рівних прав і можливостей у сфері вищої освіти доцільно проводити **гендерний аудит закладів вищої освіти (ЗВО)**. Важлива ініціатива Міністерства освіти і науки (МОН) – це ініціювання гендерного аудиту закладів освіти (Міністерство освіти і науки України, 2021).

¹ <https://www.edcamp.ua/>

Влітку 2021 року в МОН було створено робочу групу з гендерного аудиту, а в листопаді – грудні 2021 року Директорат МОН європейської інтеграції, бюджетування та узгодження політик провів онлайн-навчання з гендерного аудиту.

Поширення кращих практик протидії дискримінації і сексуальним домаганням у ЗВО (зокрема і в Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року) є серед пріоритетів діяльності робочої групи про гендерні аспекти освіти Громадської ради при міжфракційному депутатському об'єднанні «Рівні можливості».

На рівні закладів вищої освіти важливо запроваджувати **внутрішньоуніверситетські політики забезпечення гендерної рівності**, недискримінації та протидії сексуальним домаганням. Цей процес розпочався з кінця 2018 року, коли відповідну політику було прийнято в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» (Марценюк, 2021b). За останні кілька років низка ЗВО запровадила відповідні політики та механізми їх реалізації.

Отже, міжнародна спільнота та Україна звертають увагу на забезпечення гендерної рівності у сфері освіти. Задля цього доцільно протидіяти гендерній нерівності і гендерному насильству, запроваджувати різноманітні успішні практики втілення ідей рівних прав і можливостей як на рівні державної політики, так і окремих закладів вищої освіти.

Гендерні аспекти і доступ жінок до військової освіти: успіхи і виклики

Успішне впровадження й регулювання гендерних відносин у суспільстві передбачає утвердження цінності гендерної рівності як у суспільстві загалом, так і в різних його інституціях зокрема. Інститути силових структур і освіти не є винятками, адже в період соціальних проблем, воєнних конфліктів важливо фахово інтегрувати та враховувати інтереси тих категорій громадян і громадянок, які залучені до розв'язання конфліктів і встановлення миру в країні.

Важливим документом посилення залучення жінок до процесів досягнення миру та постконфліктної розбудови є **Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека»** (Ковальчук та ін., 2017). Ця резолюція передбачає, що держави-членки ООН мають розробити національні плани дій для її виконання. Кабінет Міністрів України у 2020 році затвердив Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року (Розпорядження Кабінету Міністрів України, 2020). Окрім того, Міністерство оборони України розробило план заходів із виконання цієї резолюції, серед яких ідеться і про забезпечення доступу жінок до військової освіти (Міністерство оборони України, 2021b).

Таблиця 1. Заходи завдання «Забезпечення рівного доступу жінок і чоловіків до закладів освіти всіх рівнів сектору безпеки і оборони та включення гендерної складової до навчального процесу», Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року (Розпорядження Кабінету Міністрів України, 2020)

№	Заходи	Відповідальні за виконання	Строки виконання
1	Внесення змін до статутів / положень про військові ліцеї, заклади освіти щодо зняття обмеження на вступ до них дівчат	Міноборони МВС Національна гвардія Адміністрація Держприкордонслужби ДСНС Національна поліція Офіс Генерального прокурора (за згодою) заклади освіти	2021–2022
2	Забезпечення інфраструктурних і матеріально-технічних умов закладів освіти сектору безпеки і оборони для навчання дівчат	Міноборони МВС Національна гвардія Адміністрація Держприкордонслужби ДСНС Національна поліція Офіс Генерального прокурора (за згодою) СБУ (за згодою)	2021–2025
3	Застосування в освітньому процесі методичних рекомендацій щодо інтеграції гендерних підходів у систему підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони	Міноборони МВС Національна гвардія Адміністрація Держприкордонслужби ДСНС Національна поліція Офіс Генерального прокурора (за згодою) СБУ (за згодою)	2021–2025

Одне із завдань реалізації плану стосується забезпечення рівного доступу жінок і чоловіків до закладів освіти всіх рівнів сектору безпеки і оборони та включення гендерного компонента до навчального процесу. У межах цього завдання передбачено певні заходи, відповідальні за їх виконання органи влади і строки виконання (див. табл. 1).

Зокрема, зазначено про подолання гендерної нерівності у військовій освіті – зняття обмежень для дівчат на вступ до військових ліцеїв. Це було виконано в останні роки. Як свідчать результати дослідження «Невидимий батальйон 5.0» (2023, с. 23), «жінки тепер мають змогу вступати у вищі військові навчальні заклади на будь-які спеціальності, не обмежуючись колись визначеними посадами. Це надзвичайно великий крок уперед, що підвищує професійність армії та наближає її до світового рівня».

Другим заходом є забезпечення інфраструктурних і матеріально-технічних умов закладів освіти сектору безпеки і оборони для навчання дівчат. Як бачимо, у цьому випадку йдеться про **гендерно чутливий підхід**, коли беруться до уваги особливості й умови проживання жінок, питання безпеки тощо.

Третій захід – це застосування в освітньому процесі методичних рекомендацій щодо інтеграції гендерних підходів у систему підготовки фахівців для сектору безпеки та оборони. Наприклад, про **гендерну компетентність** як складник професійної компетентності учасників освітнього процесу сектору безпеки і оборони України йдеться в «Методичних рекомендаціях з інтеграції гендерних підходів у систему підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони України» (Волобуєва та ін., 2021, с. 143). Зокрема, зазначено, що **керівництво сектору безпеки і оборони України** повинно впроваджувати (Волобуєва та ін., 2021, с. 144) цінності гендерної рівності, толерантності і ненасильства; неприйнятне ставлення до сексизму, гендерної дискримінації і гендерного насильства; розуміння власної відповідальності за утвердження гендерної рівності в українському суспільстві та секторі безпеки і оборони; готовність підтримати колеґ/колежанок, які постраждали від гендерного насильства чи гендерної дискримінації; готовність дотримуватись положень міжнародного кодексу етичної поведінки для військовослужбовців і працівників сектору безпеки і оборони (The NATO Code of Conduct), особливо в частині недопущення фактів сексуальних домагань, сексизму та гендерної дискримінації. Радниця начальника Національного університету оборони України

імені Івана Черняхівського з гендерних питань Людмила Кримець (2022) підготувала «Порадник з протидії гендерній дискримінації у ЗСУ», у якому було деталізовано поради для різних категорій працівників і працівниць.

Окрім підготовки методичних рекомендацій з протидії гендерній нерівності у секторі безпеки і оборони загалом і у військових ЗВО зокрема, проводяться **наукові дослідження** й організуються наукові події на гендерну тематику. Наприклад, відповідно до Національного плану дій з виконання Резолюції Ради Безпеки ООН № 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року, реалізовано проєкт (МВС, КМІС, ООН Жінки, 2021). Також було проведено відповідну наукову конференцію (НАВС, 2021), на якій представлено результати дослідження – інтерв'ю з 1595 співробітниками (серед яких 15 % – це жінки) Національної поліції, Національної гвардії України та Державної прикордонної служби України. Ще одним прикладом наукових подій може слугувати конференція «Гендер в українському війську: історія, сучасність, перспективи», проведена Міністерством оборони України, Національною академією сухопутних військ ім. гетьмана П. Сагайдачного. На цьому заході була можливість презентувати результати дослідження про сексуальні домагання у військовій сфері України (Марценюк, 2021а).

Наприкінці 2021 року було затверджено **політику Міністерства оборони України у сфері військової освіти** (Міністерство оборони України, 2021а). Рівність можливостей усіх громадян щодо здобуття військової освіти, зокрема забезпечення гендерної рівності, зазначено серед переліку основних принципів цієї політики.

Гендерна політика НАТО передбачає інтеграцію гендерного підходу до планування, операцій, місії, освіти, підготовки тощо, врахування гендерних аспектів у політиках та програмах НАТО. Саме тому в останні роки в Україні проводилася інтеграція гендерного складника у військову освіту. П'ята стратегічна ціль оборони України також передбачала вдосконалення системи військової освіти та підготовки кадрів. Під цим може розумітися інтеграція гендерних компонентів при узгодженні освітнього змісту та якості навчальних і кваліфікаційних курсів військовослужбовців (включно з резервами) з потребами сил оборони (ООН Жінки, 2017, с. 11).

Стосовно бар'єрів кар'єрного зростання, з якими стикаються жінки під час служби в Збройних силах України, ветеранка Катерина Приймак за результатами фокус-групових досліджень зауважує: «Жінкам на службі часто можуть

обмежувати доступ до військової освіти, як зазначають самі респондентки. Крім того, що освіта є важливою для отримання професійних знань та навичок, часто у армії освіта є необхідним кроком до здобуття нового звання» (Приймак, 2021, с. 19). Загалом повноцінний доступ жінок до військової освіти – важливий елемент реформування державної політики щодо військово-службовиць. Основними причинами інтеграції жінок на службу в АТО/ООС були спроможність жінок виконувати завдання в бойових умовах; патріотичні почуття й бажання захисту України нарівні з чоловіками та мотивація реалізувати себе у військовій сфері (Костюченко, 2020, с. 119).

За останні роки в українській армії відбулися позитивні зміни щодо забезпечення гендерної рівності. Розв'язання питання **захищеності військових від сексуальних домагань** – це ще один крок на шляху до професійної армії. Освіта в цьому випадку – важливий чинник, адже йдеться про обізнаність у тематиці гендерної рівності, вміння розпізнавати сексуальні домагання, протидіяти їм і боротися з наслідками. У 2021 році було запроваджено **онлайн-курс на платформі Prometheus «Гендерна рівність та протидія сексуальним домаганням у військовій сфері»**. Курс розроблено ГО «Інститут гендерних програм» у межах інформаційної кампанії «Невидимий батальйон 3.0. Сексуальні домагання у військовій сфері в Україні» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні. Він розрахований на співробітниць і співробітників сектору безпеки та оборони України, ветеранів і ветеранок, військових журналісток і журналістів, працівників та працівниць середовища військової освіти, а також на всіх зацікавлених у темі забезпечення гендерної рівності у військовій сфері.

Згідно з офіційними даними, отриманими від освітньої онлайн-платформи «Прометеус» (Невидимий батальйон 5.0, 2023, с. 56), станом на 11 січня 2023 року кількість слухачів на курсі – 23 365, а кількість згенерованих сертифікатів за прослуханий курс – 21 105 (90 % від усіх, хто записався на курс, що є доволі високою часткою). Середній вік слухачів – 34 роки. Переважно більшість (83 %) слухачів становлять чоловіки.

Щодо цього курсу важливо додати (Невидимий батальйон 5.0, 2023, с. 56), що Департамент військової освіти і науки Міністерства оборони України рекомендував ВВНЗ та військовим структурним підрозділам закладів вищої освіти включити його до планів роботи з курсантами. Окрім того, до Переліку курсів підвищення кваліфікації для військовослужбовців та працівників ЗСУ включено курс з питань гендерної рівності та основ

гендерної політики у Збройних силах України, який проводиться на базі Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського.

Жінки і військова освіта: результати аналізу громадської думки

У межах соціологічного дослідження «“Невидимий батальйон 2.0”: повернення ветеранок до мирного життя» (Марценюк та ін., 2019), яке виконував Інститут гендерних програм за підтримки «ООН Жінки», було проведено репрезентативне для України опитування громадської думки. Опитування дорослого населення України проводив Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) у 109 населених пунктах у всіх областях України, окрім Автономної Республіки Крим. У Донецькій і Луганській областях опитування проводили тільки на територіях, контрольованих Україною. У результаті польового етапу було зібрано 2026 анкет, серед яких 915 – від чоловіків і 1111 – від жінок. Польовий етап тривав з 8 до 23 вересня 2018 року.

Загалом результати цього опитування продемонстрували, що **українське суспільство підтримує ідею рівних прав і можливостей у ЗСУ** (Марценюк та ін., 2019). Важливо зазначити, що запитання було сформульовано нестереотипно, радше з позиції гендерної рівності. Наприклад, респондентам за шкалою згоди/незгоди потрібно було оцінити твердження:

- жінкам мають бути надані рівні можливості із чоловіками працювати у Збройних силах України та інших військових формуваннях;
- жінкам мають бути надані рівні можливості із чоловіками здобувати військову освіту;
- армія повинна бути професійною сферою, де і жінки, і чоловіки на добровільній основі (за власним бажанням) можуть реалізувати свій потенціал.

Такі формулювання дають змогу відійти від практики вимірювання гендерних стереотипів шляхом використання стереотипних суджень (Марценюк, 2021с). Також це можливість поширювати в публічному дискурсі егалітарні ідеї забезпечення рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків.

В одному із запитань, що стосувалися вивчення ставлення до гендерної рівності у ЗСУ, йшлося про можливість для жінок і чоловіків здобувати військову освіту (Марценюк, 2021с, с. 146–147). **Можливість здобувати військову освіту** – це важливий аспект залучення жінок нарівні з чоловіками до усіх сфер суспільного життя. Як видно з таблиці 2, близько 60 % опитаних підтримують ідею надання жінкам рівних із чоловіками можливостей

Таблиця 2. Згода із твердженням про те, що жінкам мають бути надані рівні можливості із чоловіками здобувати військову освіту (вересень 2018, N = 2026)

Варіанти відповідей	%	Об'єднані варіанти відповідей	
Повністю погоджуюся	25,8	60,3	Згода
Радше погоджуюся, ніж не погоджуюся	34,5		
Радше не погоджуюся, ніж погоджуюся	15,8	25,7	Незгода
Повністю не погоджуюся	9,9		
Складно сказати	12,5	14,1	Без конкретної відповіді
Відмовилися відповідати	1,6		
Разом	100*	100*	Разом

* Через процедуру зважування та округлення може не дорівнювати 100 %.

вчитися військової справи. Загалом незгоду із зазначеним твердженням висловили 26 % опитаних, причому тільки 10 % повністю не погоджуються з тим, що жінкам мають бути надані рівні можливості з чоловіками здобувати військову освіту. Близько 14 % респондентів не дали конкретної відповіді на це запитання. Це може свідчити про брак інформації та дискусій на цю тематику в суспільстві загалом і в ЗМІ зокрема.

Виявлено певні невеликі статистично значущі **гендерні відмінності** у відповідях респондентів (див. табл. 3). Зокрема, чоловіки більшою мірою, ніж жінки (19 % проти 13 %), не погоджуються з тим, що жінкам мають бути надані рівні можливості із чоловіками здобувати військову освіту. Оскільки жінки меншою мірою залучені у військову сферу в українському суспільстві, то очевидно, що вони частіше, ніж чоловіки, обирають відповідь «складно сказати».

Спостерігаються **регіональні відмінності** у ставленні до твердження про те, що жінкам мають бути надані рівні можливості із чоловіками здобувати військову освіту (див. табл. 4). Найбільш статистично значуще відрізняються відповіді респондентів зі Східного регіону України (Донецька, Луганська, Харківська області). Якщо об'єднати відповіді, то побачимо, що незгоду з доступом жінок до військової освіти висловили близько третини опитаних (33 %) зі Сходу. Якщо порівняти з відповідями загалом по Україні (див. табл. 4), то там була четверта частина опитаних. Відповідно, мешканці Сходу статистично значуще меншою мірою погоджуються із запропонованим твердженням.

Певні відмінності у відповідях респондентів згідно з **рівнем освіти** зафіксовано в таблиці 5. Очікувано, що респонденти з нижчим рівнем освіти меншою мірою підтримують запропоноване

Таблиця 3. Згода із твердженням про те, що жінкам мають бути надані рівні можливості із чоловіками здобувати військову освіту. Розподіл відповідей за статтю (вересень 2018, N = 2026, %)

Варіанти відповідей	Загалом	Чоловіки	Жінки
Повністю погоджуюся	25,8	25,1	26,3
Радше погоджуюся, ніж не погоджуюся	34,5	34,6	34,4
Радше не погоджуюся, ніж погоджуюся	15,8	19,3*	12,9*
Повністю не погоджуюся	9,9	9,1	10,5
Складно сказати	12,5	10,2*	14,4*
Відмовилися відповідати	1,6	1,7	1,5
Разом	100	100	100

* Відмінність між групами статистично значуща на рівні $p < 0,05$ із 95 % довірчим інтервалом.

Таблиця 4. Згода із твердженням про те, що жінкам мають бути надані рівні можливості із чоловіками здобувати військову освіту. Розподіл відповідей за регіонами (вересень 2018, N = 2026, %)

Варіанти відповідей	Загалом	Західний	Центральний	Південний	Східний
Повністю погоджуюся	25,8	26,3	24,3	26,0	28,2
Радше погоджуюся, ніж не погоджуюся	34,5	36,0	36,3	34,0	27,6*
Радше не погоджуюся, ніж погоджуюся	15,8	13,8	18,3	12,0*	20,3*
Повністю не погоджуюся	9,9	9,7	7,9	11,2	13,0*
Складно сказати	12,5	11,3	12,5	14,7	10,9
Відмовилися відповідати	1,6	2,9	0,7	2,1	0,0
Разом	100	100	100	100	100

* Відмінність між групами статистично значуща на рівні $p < 0,05$ із 95 % довірчим інтервалом.

Таблиця 5. Згода із твердженням про те, що жінкам мають бути надані рівні можливості із чоловіками здобувати військову освіту. Розподіл відповідей за рівнем освіти (вересень 2018, N = 2026, %)

Варіанти відповідей	Загалом	Неповна середня	Повна середня	Середня спеціальна	Вища (повна, неповна)
Повністю погоджуюся	25,8	14,8*	25,8	25,6	28,6
Радше погоджуюся, ніж не погоджуюся	34,5	30,6	28,0*	36,0	36,8
Радше не погоджуюся, ніж погоджуюся	15,8	18,8	18,9*	13,3	16,7
Повністю не погоджуюся	9,9	10,6	12,0*	9,7	9,0
Складно сказати	12,5	22,1*	13,7	13,5	8,5*
Відмовилися відповідати	1,6	3,2	1,6	1,9	0,4
Разом	100	100	100	100	100

* Відмінність між групами статистично значуща на рівні $p < 0,05$ із 95 % довірчим інтервалом.

егалітарне твердження. Зокрема, тільки 15 % респондентів із неповною середньою освітою (проти 26 % загалом) повністю погоджуються з ідеєю доступу жінок до військової освіти. Відповідь «складно сказати» частіше обирають респонденти з найнижчим рівнем освіти: 22 % з неповною середньою освітою проти 8,5 % респондентів із вищою освітою.

У результаті аналізу двовимірних таблиць розподілу цієї відповіді та таких соціально-демографічних ознак респондентів, як **вік** (розглядали 6 вікових груп: 18–29, 30–39, 40–49, 50–59, 60–69, 70 і більше років) і **тип поселення** (розглядали 4 типи поселень: село, місто з менше ніж 99 тис. мешканців, місто зі 100–499 тис. мешканців і місто з 500 тис. мешканців і більше), виявилось, що:

- найбільше статистично значущих відмінностей у відповідях стосуються варіанта «складно сказати»: таку відповідь більше схильні обирати люди найстаршої вікової групи (70 і більше років) – 19,5 % проти 12,5 % загалом. На противагу цьому, найменш незначені щодо доступу жінок до військової освіти – молодь 30–39 років (тільки 8,3 % обрали «складно сказати»);
- більше схильні обирати відповідь «складно сказати» мешканці сільської місцевості (16,2 %);
- мешканці великих міст (500 тис. і більше) статистично значуще частіше схильні погоджуватися з тим, що жінкам мають бути надані рівні можливості із чоловіками здобувати військову освіту.

Висновки

Різноманітні міжнародні організації та Україна звертають увагу на забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у сфері освіти. Задля цього доцільно протидіяти гендерній нерівності і гендерному насильству, запроваджувати

успішні практики втілення ідей рівних прав і можливостей як на рівні державної політики, так і окремих закладів вищої освіти. Зокрема, доцільно проводити гендерний аудит освітніх інституцій, запроваджувати внутрішньоуніверситетські політики протидії дискримінації і сексуальним домаганням, забезпечення гендерної рівності.

Доступ жінок до військової освіти – важливий елемент розбудови цінності рівних прав і можливостей у військовій сфері. Виконання Україною Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» передбачає забезпечення рівного доступу жінок і чоловіків до закладів освіти всіх рівнів сектору безпеки і оборони та включення гендерного складника до навчального процесу. Йдеться про надання жінкам повного доступу до військових закладів освіти, інтеграцію гендерних підходів у систему підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони, забезпечення інфраструктурних і матеріально-технічних умов закладів освіти сектору безпеки і оборони для навчання дівчат.

Захищеність від сексуальних домагань у військовій сфері загалом і у військових закладах освіти зокрема – ще один важливий аспект для впровадження політики гендерної рівності. Для розуміння цієї проблематики важливо проходити навчання, зокрема онлайн-курс із забезпечення гендерної рівності у військовій сфері.

Відмінності в підтримці твердження про те, що жінкам мають бути надані рівні можливості із чоловіками здобувати військову освіту, виявлено залежно від статі, віку, регіону проживання, розміру населеного пункту та рівня освіти респондентів.

Жінки виявилися, з одного боку, трохи більш егалітарними щодо підтримки доступу жінок до військової освіти; з іншого боку, більш невпевненими щодо цієї відповіді, ніж чоловіки. Очікувано більш егалітарні погляди щодо залучення жінок до військової освіти продемонстрували респонденти з вищим рівнем освіти, а також жителі великих міст.

Мешканці Сходу України меншою мірою, ніж в інших регіонах, підтримують думку про те, що жінкам мають бути надані рівні можливості із чоловіками здобувати військову освіту. Оскільки на Сході України (зокрема в Харкові) функціонують кілька військових закладів освіти (Харківський національний університет Повітряних

Сил імені Івана Кожедуба, Військовий інститут танкових військ Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», Військово-юридичний інститут Національного юридичного університету України імені Ярослава Мудрого), то важливо привернути додаткову увагу до видимості жінок у цій сфері.

Список використаної літератури

- Бабак, М., Давліканова, О., Дмитрієва, М., Козир, М., та ін. (ред.). (2021). *Глосарій і тезаурус Європейського інституту з гендерної рівності*. Вістка. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/17580-20210419.pdf>
- Волобуєва, О., В'яткіна, А., Ганаба, С., Гончаренко, О., та ін. (2021). *Методичні рекомендації з інтеграції гендерних підходів у систему підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони України*. ФОП Клименко Ю. Я. https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/18%20-%20PDF/08.2021/hei-web-final.pdf?fbclid=IwAR114hU9YDPqwNgatJ_o6ZJbMeaxSxOW_W8v2CJDh4OTGQaShq_NSkCjSbQ
- Жуковська, Г., Левченко, К., Остапенко, О., Сусліва, О. (2020). *Гендерна політика в нормативно-правових документах. Частина 1* (К. Левченко, заг. ред.). Координатор проєктів ОБСЄ в Україні.
- Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» № 2866-IV (2005, 8 вересня). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>
- Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» № 5207-VI (2012, 6 вересня). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
- Кімелл, М. С. (2003). Гендерована навчальна аудиторія. У *Гендероване суспільство* (С. Альошкіна, пер. з англ.; С. Оксамитна, наук. ред.) (с. 230–264). Сфера.
- Ковальчук, Л., Козуб, Л., Левченко, К., Легенька, М., Сусліва, О. (2017). *Жінки. Мир. Безпека: Інформаційно-навчальний посібник з гендерних аспектів конфліктів для фахівців соціальної сфери*. ОБСЄ. <https://www.osce.org/files/f/documents/3/3/386408.pdf>
- Конституція України. (1996, 28 червня). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
- Костюченко, І. (2020). *Інтеграція жінок-військовослужбовців у вирішення військових конфліктів: кейси США і України* [Дипломна робота магістра політології, НАУКМА]. http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19504/Kostiuchenko_Intehratsiia_zhinok-viiskovosluzhbovtsiv_u_vyrishennia_viiskovykh_konfliktiv_keisy_SShA_ta_Ukrainy.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Кримець, Л. (2022). *Порадник з протидії гендерній дискримінації у ЗСУ*. НУОН.
- Левченко, К. (2018). *Гендерне тяжіння*. Фоліо.
- Марценюк, Т. (2017). *Гендер в усіх. Виклик стереотипам*. Основи.
- Марценюк, Т. (2021a). Соціологічний аналіз проблематики сексуальних домагань у військовій сфері України. У *Гендер в українському війську: історія, сучасність, перспективи: збірник тез доповідей круглого столу, 1 червня 2021 р.* (с. 19–21). Міністерство оборони України, Національна академія сухопутних військ ім. гетьмана П. Сагайдачного, Рада молодих вчених. Львів. <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/21371>
- Марценюк, Т. (2021b). Політики університетів з протидії дискримінації і сексуальним домаганням в Україні (на прикладі Національного університету «Києво-Могилянська академія»): успіхи і виклики реалізації. У *Трансформація соціальних інститутів в інформаційному суспільстві: IV Конгрес Соціологічної асоціації України, Харків, 28–29 жовтня 2021 року: тези доповідей* (с. 414–415). Соціологічна асоціація України. Харків. <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/21345>
- Марценюк, Т. (2021c). *Гендерна рівність та недискримінація на практиці*. Комора.
- Марценюк, Т., Гриценко, Г., Квіт, А., Берлінська, М. (2015). *«Невидимий батальйон»: участь жінок у військових діях в АТО (соціологічне дослідження)* (Т. Марценюк, ред.). Український жіночий фонд.
- Марценюк, Т., Гриценко, Г., Квіт, А., Василенко, Л., Звягінцева, М. (2019). *«Невидимий батальйон 2.0»: повернення ветеранок до мирного життя: (соціологічне дослідження)* (Т. Марценюк, ред.). ООН Жінки.
- МВС, КМІС, ООН Жінки. (2021). *Розуміння маскулінності і гендерної рівності в секторі безпеки та оборони: резюме дослідження*. https://www.naiu.kiev.ua/files/zakon_ukr/gender/2021_03_25/UnWomen_2021_Resume_Ukr.pdf
- Мельник, Т. (2010). *Творення суспільства гендерної рівності: міжнародний досвід. Закони зарубіжних країн з гендерної рівності* (2-ге доп. вид.). Стило.
- Міністерство оборони України. (2021a). Політика Міністерства оборони України у сфері військової освіти. Документ від 15 грудня 2021 року. https://www.mil.gov.ua/content/education/politika_mou_osvita.pdf
- Міністерство оборони України. (2021b). План заходів із реалізації у ЗСУ Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року. https://www.mil.gov.ua/content/gender/Vidovchuy_plan_diy.pdf
- Міністерство освіти і науки України. (2021, 5 листопада). Про затвердження Методології та критеріїв проведення гендерного аудиту закладів освіти: наказ № 1182. <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodologiyi-ta-kriteriyiv-provedennya-gendernogo-audituzakladiv-osviti>
- НАВС. (2021). *Розуміння маскулінності та гендерної рівності в секторі безпеки України та представлення результатів дослідження: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 берез. 2021 р.)*. Редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Національна академія внутрішніх справ.
- Невидимий батальйон 5.0. (2023). НБ 5.0. Моніторингові рекомендації і результатів досліджень із циклу «Невидимий батальйон»: міждисциплінарне дослідження, виконане в межах проєкту НАКО «Просування гендерної рівності в ЗСУ» (Т. Марценюк, ред.). Київ. <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/25459>
- ООН Жінки. (2017). *Оцінка гендерного впливу на Сектор безпеки та оборони України 2017 року [результати дослідження]*. Київ. <https://www.mil.gov.ua/content/gender/Ocinka%20gendernogo%20vplyvu.pdf>
- ООН. (2021, 15 вересня). В Україні вперше відбудеться HeForShe University Tour: студентський проєкт про стереотипи та дискримінацію. <https://ukraine.un.org/uk/144479-v-ukrayini-vpershe-vidbudetsya-heforshe-university-tour-studentskyu-proekt-pro-stereotyru-ta>
- Плахотнік, О. (2017). Гендерована освіта: як навчальні заклади перетворюють дітей у дівчат і хлопців (Розділ 8). У М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова (ред.), *Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей* (3 вид., випр. і допов., с. 135–150). Критика.
- Приймак, К. (2021). *Бар'єри кар'єрного зростання, з якими зітворюються жінки під час служби в Збройних Силах України* [Дипломна магістерська робота за спец. 281 Публічне управління та адміністрування, Київська школа економіки].

- https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/07/Katerina-Priymak_Master-Thesis.pdf
- Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2025 року» № 1544-р (2020, 28 жовтня). <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-zatverdzhennya-nacionalnogo-a1544r>
- УГСПЛ. (2018, 1 червня). Рада Європи прийняла нову Стратегію гендерної рівності на 2018–2023 роки. Українська Гельсінська спілка з прав людини. <https://helsinki.org.ua/articles/rada-evropy-pryjnyala-novu-stratehiyu-hendernoji-rivnosti-na-2018-2023-roky/>
- Урядовий портал. (2020). Уряд схвалив План заходів з реалізації «Партнерства Біарріц». Служба Віце-прем'єр-міністра України, опубліковано 16 грудня 2020 року. <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-shvaliv-plan-zahodiv-z-realizaciyi-partnerstva-biarric>
- Урядовий портал. (2021). Про затвердження Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків до 2030 року. <https://www.msp.gov.ua/projects/709/?fbclid=IwAR1FVo8KtabLHY99Sc31UTG8dpJGsE14mAbR4i1XeiuH1YC-yEy36xyLa0U>
- Центр Разумкова. (2016). *Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України*. Заповіт.
- European Commission. (2020, March 5). Gender equality strategy: striving for the Union of equality. Concrete actions for equality 2020-2025. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_358
- Heinrich Böll Stiftung Київ. (2017, 1 вересня). Гендерний освітній експеримент: шкільна революція від ПІАЦ «КРОНА» і партнерів. <https://ua.boell.org/uk/2017/09/01/genderniy-osvitniy-eksperiment-shkilna-revoluciya-vid-giac-krona-i-partneriv>
- World Economic Forum. (2021). *Global Gender Gap Report*. https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2021.pdf

References

- Babak, M., Davlikanova, O., Dmytriyeva, M., Kozyr, M., et al. (Eds.). (2021). *Glossary and thesaurus of the European Institute for Gender Equality*. Vistka <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/17580-20210419.pdf> [in Ukrainian].
- Constitution of Ukraine. (1996, June 28). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].
- European Commission. (2020, March 5). Gender equality strategy: striving for the Union of equality. Concrete actions for equality 2020-2025. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_358
- Government portal. (2020). The government approved the Action Plan for the implementation of the “Biarritz Partnership”, Office of the Deputy Prime Minister of Ukraine, published on December 16, 2020. <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-shvaliv-plan-zahodiv-z-realizaciyi-partnerstva-biarric> [in Ukrainian].
- Government portal. (2021). On the approval of the State Strategy for ensuring equal rights and opportunities for women and men until 2030. <https://www.msp.gov.ua/projects/709/?fbclid=IwAR1FVo8KtabLHY99Sc31UTG8dpJGsE14mAbR4i1XeiuH1YC-yEy36xyLa0U> [in Ukrainian].
- Heinrich Böll Stiftung Kyiv. (2017, September 1). Gender educational experiment: school revolution from NGO “KRONA” and partners. <https://ua.boell.org/uk/2017/09/01/genderniy-osvitniy-eksperiment-shkilna-revoluciya-vid-giac-krona-i-partneriv> [in Ukrainian].
- Invisible Battalion 5.0. (2023). Monitoring of recommendations and research results from the “Invisible Battalion” cycle, carried out within the framework of the NAKO project “Promotion of Gender Equality in the Armed Forces” (T. Martsenyuk, Ed.). Kyiv. <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/25459> [in Ukrainian].
- Kimmel, M. S. (2003). The gendered classroom. In *The Gendered Society* (S. Alohkina, Trans.) (pp. 230–264). Sphere [in Ukrainian].
- Kostyuchenko, I. (2020). *Integration of female military personnel in the resolution of military conflicts: cases of the USA and Ukraine* [Political Science Master's Thesis, NaUKMA]. http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19504/Kostiuchenko_Intehratsiia_zhinok-viiskovosluzhbovtiv_u_vyrishennia_viiskovykh_konfliktiv_keisy_SShA_ta_Ukrainy.pdf?sequence=1&isAllowed=y [in Ukrainian].
- Kovalchuk, L., Kozub, L., Levchenko, K., Legenka, M., & Suslova, O. (2017). *Women. Peace. Security: An informational and educational guide on gender aspects of conflicts for social workers*. OSCE. <https://www.osce.org/files/f/documents/3/3/386408.pdf> [in Ukrainian].
- Krymets, L. (2022). *Adviser on combating gender discrimination in the Armed Forces*. NUON [in Ukrainian].
- Law of Ukraine “On Ensuring Equal Rights and Opportunities of Women and Men” No. 2866-IV (2005, September 8). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> [in Ukrainian].
- Law of Ukraine “On Principles of Prevention and Counteraction of Discrimination in Ukraine” No. 5207-VI (2012, September 6). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text> [in Ukrainian].
- Levchenko, K. (2018). *Gender Gravity*. Folio [in Ukrainian].
- Martsenyuk, T. (2017). *Gender for All. A Challenge to Stereotypes*. Osnovy [in Ukrainian].
- Martsenyuk, T. (2021a). Sociological analysis of the problem of sexual harassment in the military sphere of Ukraine. In *Gender in the Ukrainian military: history, modernity, perspectives: collection of theses of round table reports, June 1, 2021* (pp. 19–21). Ministry of Defense of Ukraine, National Academy of Ground Forces named after Hetman P. Sahaidachny, Council of Young Scientists. Lviv. <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/21371> [in Ukrainian].
- Martsenyuk, T. (2021b). Policies of universities to combat discrimination and sexual harassment in Ukraine (on the example of the National University of Kyiv-Mohyla Academy): successes and challenges of implementation. In *Transformation of social institutions in the information society: IV Congress of the Sociological Association of Ukraine, Kharkiv, October 28-29, 2021: abstracts of reports* (pp. 414–415). Sociological Association of Ukraine. Kharkiv. <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/21345> [in Ukrainian].
- Martsenyuk, T. (2021c). *Gender Equality and Non-Discrimination in Practice*. Komora [in Ukrainian].
- Martsenyuk, T., Hrytsenko, G., Kvit, A., & Berlinska, M. (2015). “Invisible Battalion”: women's participation in military operations in the ATO (sociological study) (T. Martsenyuk, Ed.). Ukrainian Women's Fund [in Ukrainian].
- Martsenyuk, T., Hrytsenko, G., Kvit, A., Vasilenko, L., & Zvyagintseva, M. (2019). “Invisible Battalion 2.0”: the return of female veterans to a peaceful life: (sociological study) (T. Martsenyuk, Ed.). UN Women [in Ukrainian].
- Melnyk, T. (2010). *Creating a society of gender equality: international experience. Laws of foreign countries on gender equality* (2nd ed.). Stylos [in Ukrainian].
- MIA, KIIS, UN Women. (2021). Understanding masculinity and gender equality in the security and defense sector: research summary. https://www.naiiu.kiev.ua/files/zakon_ukr/gender/2021_03_25/UnWomen_2021_Resume_Ukr.pdf [in Ukrainian].
- Ministry of Defence Ukraine. (2021a). Policy of the Ministry of Defense of Ukraine in the field of military education. Document dated December 15, 2021. https://www.mil.gov.ua/content/education/politika_mou_osvita.pdf [in Ukrainian].
- Ministry of Defence Ukraine. (2021b). Action plan for the implementation in the Armed Forces of the National Action Plan for the implementation of UN Security Council Resolution 1325 “Women, Peace, Security” for the period until 2025. https://www.mil.gov.ua/content/gender/Vidovchuy_plan_diy.pdf [in Ukrainian].

- Ministry of Education and Science of Ukraine. (2021, November 5). On the approval of the methodology and criteria for conducting a gender audit of educational institutions: Order No. 1182. <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodologiyi-ta-kriteriyiv-provedennya-gendernogo-audituzakladiv-osviti> [in Ukrainian].
- NAIA. (2021). Understanding masculinity and gender equality in the security sector of Ukraine and presenting the results of the study: Proceedings of the International science and practice conference (Kyiv, March 25, 2021) (V. Chernei, S. Husarev, S. Chernyavskiy, et al., Eds.). National Academy of Internal Affairs [in Ukrainian].
- Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On the approval of the National Action Plan for the Implementation of UN Security Council Resolution 1325 “Women, Peace, Security” for the period until 2025” No. 1544-p (2020, October 28). <https://www.kmu.gov.ua/nps/pro-zatverdzhennya-nacionalnogo-a1544r> [in Ukrainian].
- Plakhotnik, O. (2017). Gendered Education: How Schools Transform Children into Girls and Boys (Chapter 8). In M. Mayerchik, O. Plakhotnik, & G. Yarmanova (Eds.), *Gender for the media: a textbook on gender theory for journalism and other socio-humanitarian specialties* (3rd ed., pp. 135–150). Krytyka [in Ukrainian].
- Pryimak, K. (2021). *Barriers to career growth faced by women while serving in the Armed Forces of Ukraine* [Master’s thesis in the specialty 281 Public management and administration, Kyiv School of Economics]. https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/07/Katerina-Pryimak_Master-Thesis.pdf [in Ukrainian].
- Razumkov Center. (2016). *Gender equality and development: a view in the context of the European strategy of Ukraine*. Zapovit [in Ukrainian].
- UHHRU. (2018, June 1). *The Council of Europe adopted a new Gender Equality Strategy for 2018-2023*. Ukrainian Helsinki Human Rights Union. <https://helsinki.org.ua/articles/rada-evropy-pryjnyala-novu-stratehiyu-hendernoji-rivnosti-na-2018-2023-roky/> [in Ukrainian].
- UN Women. (2017). Assessment of the gender impact of the Security and Defense Sector in Ukraine: research results. Kyiv. <https://www.mil.gov.ua/content/gender/Ocinka%20gendernogo%20vplyvy.pdf> [in Ukrainian].
- UN. (2021, September 15). HeForShe University Tour will be held in Ukraine for the first time: a student project about stereotypes and discrimination. <https://ukraine.un.org/uk/144479-v-ukrayini-vpershe-vidbudetsya-heforshe-university-tour-studentskyi-proekt-pro-stereotypy-ta> [in Ukrainian].
- Volobuyeva, O., Vyatkina, A., Ganaba, S., Honcharenko, O., et al. (2021). *Methodological recommendations for the integration of gender approaches in the system of training specialists for the security and defense sector of Ukraine*. FOP Klymenko. https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/18%20-%20PDF/08.2021/hei-web-final.pdf?fbclid=IwAR114hU9YDPqwNgatJ_o6ZJbMeaxSxOW_W8v2CJDh4OTGQaShq_NSkCjSbQ [in Ukrainian].
- World Economic Forum. (2021). *Global Gender Gap Report*. https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2021.pdf
- Zhukovska, H., Levchenko, K., Ostapenko, O., & Suslova, O. (2020). *Gender policy in normative and legal documents*. Part 1 (K. Levchenko, Ed.). OSCE Project Co-ordinator in Ukraine [in Ukrainian].

Tamara Martsenyuk

INVOLVEMENT OF WOMEN IN MILITARY EDUCATION IN UKRAINE

Women’s access to military education is an important component of building the value of equal rights and opportunities in the military sphere. Ukraine’s implementation of UN Security Council Resolution 1325 “Women, Peace, Security” provides for equal access of women and men to educational institutions of all levels of the security and defense sector. It is about providing full access to women to enter military educational institutions, integrating gender approaches into the system of training specialists for the security and defense sector, ensuring infrastructural and material and technical conditions of educational institutions of the security and defense sector for the training of girls. Protection from sexual harassment in the military in general and in military educational institutions in particular is another important aspect for the implementation of gender equality policy.

Public opinion on whether women should be given equal opportunities with men to obtain military education was determined on the basis of a representative survey for Ukraine conducted in September 2018. Differences in support for the statement that women should be given equal opportunities with men to obtain military education were found depending on the respondents’ gender, age, region of residence, size of the settlement, and level of education.

Women appeared, on the one hand, to be slightly more egalitarian in supporting women’s access to military education. Expectedly, more egalitarian views regarding the involvement of women in military education were demonstrated by respondents with a higher level of education, as well as residents of large cities. Residents of Eastern Ukraine to a lesser extent than in other regions support the opinion that women should be given equal opportunities with men to obtain a military education. Since there are several military educational institutions in the East of Ukraine (in particular, in Kharkiv), it is important to draw additional attention to the visibility of women in this field.

Keywords: military education, gender equality, women, Ukraine, public opinion.

Матеріал надійшов 15.07.2023

